

CARL JOHAN LJUNGBERG:

Vi behöver en ny kulturhöger!

Partimönstret omgrupperas. De krav som 90-talets höger möter är långt större än för 100 år sedan och mindre handfast institutionella.

Dagens svenskar uttrycker en ny dröm: kulturhöger, skriver Carl Johan Ljungberg, som inleder SvTs artikelserie om den nya högern. Staten måste minskas, inte bara därför att ekonomin så kräver, utan därför att de tror på familjen, det civila samhället, det lilla företaget som framtidens mer livskraftiga arenor.

En ny höger bör också öva historisk kritik, värdera det nya i allt från politik till konst och livsstil mot en fond av historisk kunskap och reflektion.

Carl Johan Ljungberg är Ph D.

Så bekvämt det var när allt följde den gamla idéskalan: höger mot vänster, konservatism mot socialism! Idag räcker partipolitiska måttstockar sällan till. Vi behöver nya tolkningsmönster.

På 1990-talet sker nämligen kasten snabbt. De politiker, också höger, som höjer kommunalskatter sätts av framryckande statsbekämpare chockade i utvisningsbåset jämte Östs fallna ledare. Från 68-vänstern rekryteras flera av dagens försvarare av "det civila samhället". Den nya vänstertidskriften Moderna Tider återger med gillande klassiska frihetsidéer. Och vår finansminister talar ibland som ville han förbli statsråd även vid borgerlig seger den 15 september.

Detta ger skäl att fråga, hur 90-talets höger bör forma sin dagordning, och om det fattas något på den nuvarande. I dag byggs ett politiskt samförstånd upp m-fp-kds. Kan då liberalkonservativa impulser få spelrum i det Bildt och Westerberg just mejslar ut? Kan drömmen om det stabila, värdeförankrade medelklasssamhälle som även har bot mot stagnationen förverkligas av dessa partier? Inte minst: kan en splittring eller rivalitet liknande den i USA:s nya höger undvikas i Sverige?

Vågstycke

Den plattform som nu står beredd att ta över – bättre förberedd troligen än 1976 – är delvis ett vågstycke. Den skall ena idéer som tidigare varit i konflikt. 1800-talets liberaler angrep hårt just de inrättningar – stat, kungamakt, kyrka, tullsystem – i vilka högern såg stöttepelare av rang. Högern i sin tur slöt upp kring "tronen, altaret, svärdet och penningpåsen", och underskattade att ett Sverige med

näringsfrihet, frihandel, en mer oberoende press, mer mångfald i skolor, utbildningar och trossamfund, liksom underlätad ståndscirkulation, genom sin öppenhet kunde bli en stor värdekonserverativ tillgång.

Villkoren i dag är dock ljusare. Det gamla grumset stör knappast 90-talets strävan att förnya kolossen Sverige. Akuta frågor fordrar svar, där socialisering vore "goddag yxskaft": investerarnas flykt ur landet, uppgiften att underlätta invandring, en förbättrad vård, utbildning och

Kan liberalkonservativa impulser få spelrum i det Bildt och Westerberg just mejslar ut?

forskning. De krav som 90-talets höger möter är långt större än för 100 år sedan, och mindre handfast institutionella. De fordrar intuition. Få lösningar blir framför allt effektiva, som inte föds ur en upplevelse av det goda livet, av våra bästa erfarenheter. Vad krävs det då?

Ekonomi främst

När en borgerlig regering får makten brukar de första åtgärderna begripligen vara ekonomiska. Att röja efter dem som orimligt och kostsamt vidgat det offentliga uppgifter, liksom att avskaffa det skattefråse som uppstått. Dessa åtgärder blir dock tomma gester, i den mån de inte styrs av en idé om vart makten syftar. Inte ens administrativt-tekniska åtgärder undgår att färgas av utförarens syn på det liv som är sin egen belöning. Dagens svenskar tycks enligt mätningarna ha sänt sina kommande stryresmän just dessa signa-

ler: Ni måste minska staten, inte bara därför att ekonomin tvingar er, utan därför att ni *tror* på familjen, det civila samhället, det lilla företaget, som framtidens mer livskraftiga arenor. De har så uttryckt en ny dröm: kulturhögerns.

Men denna dröm om ett annat samhälle än socialdemokratins, denna alternativa etik, är aldrig bara ett nytt regelsystem. Även om sådana också behövs. Den är heller inte avsedd att lösa upp banden mellan människorna, eller förneka värdet av organisation. Snarare är den en idé om ett *annat* sätt att organisera människor. En idé som kan inspirera lösningar, vilka inte så lätt föder missbruk, förtryck eller stagnation.

Med etik hör synen på gemenskap nära ihop. Visst beror och främjes sammanhållningen bland annat *även* av, hur stark ekonomin är, av att alla har en närande nisch att verka i. Gemenskapens rot är likväl djupare, och tidigare. Om inte våra känslor frysts, fattar vi i den lilla kretsens dagliga liv intuitivt, vad gemenskap är. Den "lilla plutonen" sänder genom oss (utan falsk sentimentalitet) sitt enkla budskap till det vidare samhället: Här levs ett liv, värt att ta efter!

Ordningspolitik

En vital uppgift för en ny höger är att driva "ordningspolitik", ej att förväxla med kommandon. Det betyder att skapa och justera nödvändiga checkpunkter för individerna. Det gäller allt från skatter till regler för dem som vill göra en egen insats på något område. Mer än om styrning är det fråga om en struktur, som likt lagen blott berör oss "då och då", men aldrig låser oss. En ordning som kanaliserar beho-

ven att förvärva och äga, att bygga och bo, samverka med andra. För den gängse vänstern är t ex det personliga ägandet i sig ett ont. Andra oroas snarare över minskad lust att förvärva och hålla fast det förvärvade. Ansvar för att äga, liksom de regler detta skapat, en tyst beredskap för vissa handlingssätt, och ofta självklara sanktioner för dessa, är dock en del av vår kulturordning, lika mycket som etiketten, verserna ut Homeros, eller visorna vi brukar sjunga.

"Ordningspolitik" är att skapa spelregler för hela samhället och dess delar. Det var ordningspolitik, när Konrad Adenauer valde marknadsekonomin efter kriget. Detsamma, när Sverige bryter upp sina statsregleringar. *Ordning* – som lagstöd förutsägbarhet, inte som tvång eller isande godtycke – är faktiskt källan till fortsatt skapande. Därför borde mer debatt gälla hur dessa spelregler kan förbättras.

Men kanske är den synpunkten självklar? Här får nog den nya Högern i viss mån medla: dvs visa dem som ur den blotta frihetslängtan vill forma nya regler, att dessa måste beakta den "historiska kostymen" av ärvda vanor. Respektive påminna dem, som tror att allt måste växa organiskt, att framprovade spelregler faktiskt kan kodifieras till generell, fungerade lag.

Utöver etiken och ordningspolitiken bör en ny höger ta på sig att öva historisk kritik, dvs värdera det nya i allt från politik till konst och livsstil mot en fond av historisk kunskap och reflektion. "Kritik" i den meningen är att genom historisk jämförelse ställa epokerna mot varandra, och smälta samman det bästa. Att genom fördjupad kunskap om vad en Gustav Vasa eller en Karl XI egentligen eftersträ-

vade få distans till det som nu sker, och att härigenom forma *civiliserade distinktioner*. En Goethe, en Olof von Dalin, en Geijer, en Walter Lippmann, en Sten Selander, en Sven Stolpe, en Gunnar Unger och många andra, alla har de i skilda tider och former skött detta uppdrag, som hjälpt oss att visa hur de många små insatserna formar sig till historiska värden. Hos vissa kritiker skrumpnar kanske uppdraget till tom esteticism. Men av andra sköts det mer allsidigt, och oumbärligt.

Med etik hör synen på gemenskapen nära ihop.

Avund och melankoli

Vad fordras då för att det nya medelklass-samhället skall uppstå? Det ställs först elementära krav. Att man skall få yttra sig, äga fritt, och välja den bana för vilken man är bäst lagd, liksom att inte staten beslutar om och uniformerar allt detta. Medelklassens villkor har alltid fordrat skydd. En gång gav feodalborgarna detta. Senare stadens privilegier, stödda av goda stadsmurar, och i vår tid (med sjunkande framgång) staten. I dag heter det sannolikt bästa skyddet: lagstyre, och fri ekonomi.

Att leva väl, och att ge sitt bästa, det gör ingen om han plågas av oro och otrygghet. Inte heller om han är besatt av avund (den gamla arbetarklassens lott) eller melankoli över förvägrade livschanser (inte ovanligt bl a i dagens medelklass). Fast denna har lust att verka, och bara väntar på förbättrade villkor, är bitterheten alltid en risk. Därav det klassiska kravet inte bara på att få äga, utan också att få göra sitt

ägande och sin smak gällande, och att ha chans till "skapande fritid". I jämlikhetsstaten sådan vi under 50 år känt den får visserligen avund uttryckas, men råder (med den tyske sociologen Wolf Lepenies) **melankoliförbud**. I den nya medelklasstaten däremot kan dragen av avund och melankoli (i den mån de finns kvar) bli sporrar till förändring, mer än en fallucka mot stagnation och hopplöshet.

Ordning – som lagstödd förutsägbarhet, inte som tvång eller isande godtycke – är faktiskt källan till fortsatt skapande.

Att bara få ha vilka åsikter man vill i sitt innersta, men inte kunna förverkliga dem i en synlig livsstil måste vara fel. (Det har bl a socialismen aldrig kunnat godta). I ett medelklassamhälle flockas däremot människor efter talang och fritt val i färgrika, icke-fientliga undersamhällen, och dessa befäster i konkret form den känsla för rätt och fel, gott och ont, fult och skönt, som är varje fullödig livs kompass. I ett sådant samhälle utformar människor miljöer, där meningsfull verksamhet underlättas, och där själva atmosfären driver fram innovationer i oförutsägbar mångfald.

Marknaden som nyhet

Vad kan då skapa splittring inom en ny höger? I många framgångsrika gamla medelklassamhällen är inte frågan om marknaden eller den fria kontraktsrätten mera någon stridsfråga. Den är nämligen inflätad i själva den livsform som människorna valt. I Sverige däremot finns visserligen av gammalt förståelse för marknaden, liksom viljan att rätt bedöma dess

förmåga. Men marknaden blir i viss mån ändå något främmande, som vi måste diskutera och vänja oss vid igen. Man måste då (som inför något nytt) visserligen tala om, vad marknaden kan och inte kan klara av, men sådan behövlig diskussion får inte förväxlas med den agg eller fientlighet mot en fri ekonomi i sig som de lätt känner, vilka sett staten sköta det mesta i livet.

Troligen berör de principiella konflikterna i Sverige på 90-talet bland annat godtagandet av den fria marknaden på särskilda, nya områden, respektive (som inom USA:s nyhöger) vilken sorts demokrati som bör eftersträvas. Sköts uppgiften att belysa det som länkar marknaden med etiken, lusten att producera och förvärva med blicken för det etiskt riktiga väl, så bör dock ideologisk och politisk splittring kunna undvikas. Likaså om vi med hjälp av en ny typ av grundlagsdebatt lyckas justera den svenska författning, om vars (inte bara snävt tekniska) svagheter vi sedan dess tillkomst så ofta påmint. Det bästa i marknadsekonomin (vilket inte är litet) och det bästa i dagens folkstyrelse kan nog jämkas ihop.

Koalition

Varje rörelse som vill nå praktiskt inflytande måste bli en *koalition*. Så var det för Roosevelt, så för Reagan i USA. De grupper som kan ge stöd till den nya, öppna medelklassstanken kan också här komma från olika håll: varför inte t o m från de enfrågegrupper utanför partier och folk-rörelser som haft sådant inflytande på 70- och 80-talets svenska opinion? Kanske blir partierna i fortsättningen f ö mera paraplyn eller clearingcentraler för sådana

fraktioner. Frågan hur man samlar dem som vill bilda den nya kulturella fronten måste få mycket utrymme i fortsättningen.

Känslopolitik

Författaren Paul Johnson antog för en tid sedan, att 2000-talets politik inte främst kommer att formas sociologiskt, utifrån klyftor i talang eller egendom. Utan mer avspeglar känslopolitiska teman. Johnson såg en tänkbar renässans i andra former för det politiska drömmeri, som varit så förödande och vars verk Östeuropa just begraver. Fastän nu i form av högspända krav på miljön, på avskaffande av gemenskapens hörnspelare som familjen etc. Allt i en nysentimental, omogen anda som kan bli ett lika stort hot som den hittillsvarande socialiseringen.

Kanske är det inte minst beredskap mot den sortens nya känslvindar som den nya högern behöver? Liksom en förmåga att klargöra långsiktiga värden, så att oscillerande opinioner kan lugnas ned. Vi ser t ex hur en ny debatt uppstår om att EG skulle vara emot kvinnornas intressen. Lisom krav i den ekonomiska krisens tecken, på nya statsingripanden och -stöd. Här sås ett split, som bättre kunskaper om ekonomi och samhälle troligen skulle göra onödigt.

Mellan avgrunden och framsteget

Illa vore det till sist att på nytt ge efter för det pragmatiska drag som kan vara en så-

dan styrka, men som ofta gör medelklassen så oförberedd och så lättledd, när opinionsstormarna väl blåser upp. Vi får därför inte slå oss till ro, ens om vägen mot frihet i Östeuropa fortsätter, eller om den nuvarande regeringen skulle falla i höstens val, utan se till att det i den på talanger, inflytande och resurser dock inte länssade medelklassen någonstans fortsätter att tänkas och skrivas skarpt och väl om dessa frågor.

I dag heter det sannolikt bästa skyddet : lagstyre och fri ekonomi.

Ibland tillskrivs högern att ha "skådat avgrunden". Vänstern däremot skulle inte tro att det värsta kan inträffa. I överdriften ligger en nypa sanning. Nyss hade historien som bekant nått sitt slut, och ljusa skaror sjöng på de elyséiska fälten. Nu fruktar vi i stället att helvetet skall bryta löst, ja, rentav på fler ställen i världen. Att vara avvägd realist tycks i det synfältet önskvärt. Inte ens efter de största utbrotten av våld och konflikter återgår bara skeendet till en tidigare nivå, brukar vi lära oss. Vi lyder dock föränderlighetens lag. Högern måste utöver annat ge förtröstan röst, visa att tillvaron inte är ändamålslös, och att historien trots allt är ett drama i hoppets tecken.